

TÜRK KÜLTÜRÜNDE KOMŞULUK VE “KİTAB-I MÜSTAKİM”E GÖRE KOMŞULUĞUN ESASLARI

Mehmet Emin BARS*

Öz

Komşuluk insan ilişkilerinin en önemli parçalarından biridir. Komşular insanın ailesinden sonra sosyal hayatı en fazla paylaştığı kişilerdir. Ortak ihtiyaçlar komşuluğu zorunlu kılmaktadır. Komşuluk ilişkileri sosyal, kültürel, ekonomik özelliklere göre her millette farklı bir yapı sergiler. Türk kültüründe komşu ve komşuluk haklarına özel bir değer verilmiştir. Sözlü ve yazılı kaynaklarda komşulukla ilgili çok önemli bilgiler bulunmaktadır. Bu çalışmada öncelikle Türk kültüründe komşuluk kavramı ve bu kavramın insan ilişkilerindeki yeri hakkında bilgi verilmiş, ardından Millî Kütüphanede bulunan “Kitab-ı Müstakim”e göre komşuluk vazifeleri değerlendirilmiştir. Kitab-ı Müstakim’in 116a-117a varakları arasında komşuluğun esasları üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde komşulukla ilgili çeşitli hadisler nakledilmekte, hadisler dışında komşu haklarına dair nasihatler verilmektedir. Kitab-ı Müstakim’de komşu hakkı Tanrı/anne hakkı olarak görülmüş, onlara ikramda bulunmak, hediyeler vermek, tatlı dille ve güler yüzle davranmak gerektiği vurgulanmıştır. Eserde komşuluk ile ilgili verilen bilgiler, Türk kültüründe komşuluk ilişkilerinde uyulması gereken genel kaidelerle örtüşmektedir. Hızla değişen ve dönüşen dünyada komşuluk ilişkilerinde de değişimler gözlenmektedir. Dünya ne kadar değişirse değişsin insanın başkalarına olan ihtiyacı ortadan kalkmamıştır. Günümüzde insan ilişkilerinde meydana gelen problemlerin bir kısmı komşuluk ilişkilerinin zayıflamasının sonucu ortaya çıkmıştır. Komşuluk ilişkilerinin güçlendirilmesi bu problemlerin azalmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Komşuluk, Kitab-ı Müstakim, insan, kültür.

* Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
mebars@bingol.edu.tr
Orcid: 0000-0001-6972-6860
DOI: 10.53440/bad.1191684
Makale Türü: Araştırma Makalesi
(Makale Gönderim Tarihi: 19.10.2022-Makale Kabul Tarihi: 31.10.2022)
Atıf Bilgisi: Bars, M. E. “Türk Kültüründe Komşuluk ve “Kitab-ı Müstakim”e Göre Komşuluğun Esasları”. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 17, (2022), s. 35-52.

NEIGHBORHOOD IN TURKISH CULTURE AND THE PRINCIPLES OF NEIGHBORHOOD ACCORDING TO “KITAB-I MUSTAKİM”

Abstract

Neighborhood is one of the most important parts of human relations. Neighbors are the people with whom a person shares social life the most after his family. Common needs necessitate neighborliness. Neighborhood relations exhibit a different structure in every nation according to social, cultural and economic characteristics. In Turkish culture, a special value is given to neighbor and neighbor rights. Oral and written sources contain very important information about neighborhood. In this study, firstly, the concept of neighborhood in Turkish culture and the place of this concept in human relations are given, and then neighborhood duties are evaluated according to the “Kitab-ı Müstakim” in the National Library. Among the pages 116a-117a of Kitab-ı Müstakim, the principles of neighborliness are emphasized. In this section, various hadiths about neighborliness are narrated, and advices about neighbor rights are given apart from hadiths. In Kitab-ı Müstakim, the right to neighbor is seen as the right of God/mother, and it is emphasized that it is necessary to treat them with treats, give gifts, and treat them with a sweet tongue and smiling face. The information given about neighborhood in the work coincides with the general rules that should be followed in neighborhood relations in Turkish culture. In the rapidly changing and transforming world, changes are also observed in neighborhood relations. No matter how much the world has changed, man’s need for others has not disappeared. Today, some of the problems that occur in human relations have emerged as a result of the weakening of neighborly relations. Strengthening neighborly relations will contribute to the reduction of these problems.

Keywords: Neighborhood, Kitab-ı Müstakim, human, culture.

Giriş

İnsan psikososyal bir varlıktır. Hayatının önemli bir parçasını komşuları oluşturur. İnsanın ailesinden sonra sosyal hayatı en fazla paylaştığı kişiler komşularıdır. Sürekli yan yana bulunulan evlerdeki hayatlar, çoğu zaman akrabalık ilişkilerinden daha güçlü hâle gelebilmektedir. İnsan kendi kendine yetebilen bir varlık değildir. Biyolojik ihtiyaçlarının ötesinde her zaman konuşabileceği, sevinç ve üzüntülerini paylaşabileceği birilerini arar. Komşu, insanın beşeri ve sosyal hayatında başvurulmuş en yakın kişilerdir. İnsan günlük hayatın sorunlarını komşularıyla sağlıklı ilişkiler içerisinde bulunarak azaltır. Komşuluk, sosyal hayatı daha kolay yaşanabilir kılmaya etkin bir yoldur. Günümüzün yalnızlaşan ve yabancılaşan insanların hayatlarındaki kırılmaların nedenlerinden biri de komşuluk ilişkilerindeki çözülmedir.

Kültür çevresinin en önemli unsurlarından biri olan komşuluk, insanları sosyalleşmesini sağlar. Ortak ihtiyaçlar komşuluğu zorunlu kılmaktadır. Komşuluk insanları bencillikten koruyan ve biz duygusunun gelişimini sağlayan birlikte yaşama arzusudur. Tüm birlikte sürdürülen yaşamlarda olduğu gibi komşuluk ilişkilerinde de uyulması gereken kurallar vardır. Bu kuralların başında 'yardımlaşma' ve 'güven' gelir (Gündüz-Yıldız, 2008: 126). Komşuluk toplum bireylerini birbirine yakınlaştırır, güven duymalarını sağlar. İnsan hangi din, cins, yaş ve meslekten olursa olsun buna ihtiyaç duyar.

Dünyada bilim ve teknoloji büyük bir hızla gelişmekte, bu gelişmeler insan hayatını de derinden etkilemektedir. Bu etkilenmelerden bütün sosyal kurum ve ilişkiler de etkilenecek dönüşümler geçirmektedir. Değişen yaşam koşullarına bağlı olarak komşuluk ilişkilerinde de değişimler görülmesi doğaldır. Değişim süreci toplumsal yaşamın bir parçası olan komşuluk ilişkilerini de dönüştürmüştür. Özellikle XX. yüzyılın ortalarından itibaren sanayileşme ile gelen hızlı kentleşme olgusu, geleneksel komşuluk ilişkilerinde köklü değişimler meydana getirmiştir. İnsanların komşuluktan beklentileri ve görüşme sıklıkları değişmiştir (Koyuncu, 2009: 24). Komşular arası ilişkilerin yeni formları ortaya çıkmıştır.

Marshal McLuhan'ın ifadesiyle dünya "küresel köy" hâline gelmiştir. Günümüz insanı kent yaşamında başka bireylerle daha kısa ve kopuk ilişkiler kurup bu ilişkileri daha da önemsizleştirirken diğer taraftan daha çok kişiyle ilişkiye geçmektedir. İnsanın dışındaki dünya ne kadar değişirse değişsin onun başka insanlara/komşulara olan ihtiyacı ortadan kalkmamıştır. Değişen koşullar bir insanın başkasına duyduğu maddi ihtiyacı her geçen gün azaltsa da psikolojik ihtiyaçlarını ortadan kaldıramamaktadır. İnsan her durumda başka insanlara muhtaçtır. Komşuluk toplumsal birçok ihtiyacı gidermiştir. "Boş zaman geçirme, birlikte iş yapma, hobileri karşılama, yeni mekânlara alışma" (Gündüz-Yıldız, 2008: 136) komşuluğun akla ilk gelen işlevlerindedir.

Komşuluk bütün toplumlarda görülmektedir. Komşuluk ilişkileri toplumun sosyal, kültürel, ekonomik vb. özelliklerine göre şekillenmekte ve birbirinden farklı bir yapı sergilemektedir. Türk kültüründe de -başka birçok kültürde olduğu gibi- komşu ve komşuluk haklarına çok önem verilmiştir. Türk kültüründe komşuluk haklarına/ilişkilerine dair halk anlatılarından dinî eserlere değin zengin bir literatür bulunmaktadır. Çalışmamızda öncelikle Türk kültüründe komşuluk kavramı ve bu kavramın insan ilişkilerindeki yeri hakkında bilgi verilecek, ardından Millî Kütüphanede 06 MK Yz. A 1130/1

numarada kayıtlı yazmanın 116a-117a varakları arasında yer alan komşuluk hakkı bölümüne göre komşuluk vazifeleri değerlendirilecektir.

1. Türk Kültüründe Komşuluk

Gerek sözlü gerekse yazılı kaynaklar Türk kültüründe komşuluğun önemini belirten bilgiler vermektedir. Türk kültüründe komşu kelimesi eski metinlerde “konşu” şeklinde geçmektedir. Kaşgarlı Mahmut’un Divanü Lüğati’t-Türk’ünde “qoşu” (2005: 438) olarak verilen sözcük “qoşu”ya yönlendirilmiş, bu sözcük de “Komşu. Oguzlar n’yi ş’den önce söyleyerek qoşu derler. Bu iki kullanım da doğrudur” (2005: 443) şeklinde açıklanmıştır. Kaşgarlı Mahmut “böri: kurt” sözcüğünün anlamını verirken komşu kelimesinin de geçtiği atasözünü örnek olarak verir ve bu atasözünü açıklar: “Böri koşnısın yemez: Kurt komşusunu yemez. Bu atasözü birine, komşusuna saygı göstermesini öğütlemek için kullanılır” (2005: 202). Komşu kelimesinin etimolojik tahlillerinde m<n değişime bağlı olarak konşu<konuşu<komşu değişimi ilk akla gelen açıklamadır (Bayraktar, 2002: 130).

Bayraktar komşu kelimesinin Türk dilinde üç biçiminin olduğu söyler (“kör->körşi, kon->konşu, koş->koşu”) ve “koşu” kelimesinin komşuluk ilişkileriyle anlam yönünden örtüştüğünü ifade eder. Bayraktar kelimenin Batı ile Doğu Türkleri için ifade ettiği anlamı şu şekilde açıklar: “Konmak’ eylemi, belki de daima gözünü Batıya diken, yeni yerler keşfetme sevdasında olan Oğuzlar için daha öncelikli iken, Ata yurdunun bekçisi Doğu Türkleri için ‘birliktelik’, ‘olanı paylaşmak’, ‘kader birliği etmek’ anlamında ‘koşmak’ sözcüğü komşuluk ilişkisini daha iyi anlatmaktadır” (2002: 137).

Ögel, Selçuklular döneminde XI. asrın ikinci yarısında Orta Asya’daki Türklerin komşuya “koşu”, Oğuzların ise “konşu” dediklerini bildirir. Ögel’e göre bu kullanımlardan doğru olanı “konmak” kökünden gelen “konşu” idi. Türklerde köy ve şehirlerde olduğu gibi yaylalardaki komşuluk ilişkilerine de dikkat edilirdi. Eski Türklerde “tutaşı varmak” komşu olmak anlamındaydı. Bu söz Anadolu köylerinde hâlâ yaşamaktadır. “Tutaş” aynı yöreden olanlara verilen isimdir (Ögel, 2000: 95-100).

Türk edebiyatının tüm alanlarında -gerek İslamiyet öncesi gerekse de İslamiyet sonrası- komşuluk konusu ele alınmış, komşuluğun önemi üzerinde durulmuştur. Türk halk edebiyatında, dinî-tasavvufi Türk edebiyatında ve klasik Türk edebiyatında bu konu ile ilgili çok sayıda örnek bulunmaktadır.

Türk kültüründe komşuluğun önemini anlatan pek çok atasözü vardır. Komşunun evden daha önemli olduğunu anlatan “Ev alma, komşu al.”; yakın-

larımızın güzel şeylere kavuşmasıyla onlardan bizim de yararlanabileceğimizi anlatan “Komşuda pişer, bize de düşer”; komşuya karşı görevini yerine getirenlerin Tanrı’ya karşı da borçlarını ödemiş olacaklarını anlatan “Komşu hakkı, Tanrı hakkıdır.”; komşunun başkalarını incitse bile komşusunu incitmeyeceğini anlatan “Komşu iti, komşuya ürümez.”; komşuların birbirlerine ihtiyacı olduğunu anlatan “Komşu, komşunun külüne muhtaçtır.”; komşuyu kıskandıracak işlerden kaçınılmasını anlatan “Komşun kör ise sen kıpa bak.”; komşusunun iyiliğini isteyene Tanrı’nın iyilik vereceğini anlatan “Komşunu iki inekli iste ki kendin bir inekli olasın.” (Aksoy, 2014) gibi çok sayıda atasözü Türk kültüründeki komşuluğun önemini, komşuluk haklarına riayet etmenin gerekliliğini anlatan atasözlerinden bazılarıdır. Komşuluk ile ilgili atasözleri sadece Türkiye Türkçesinde değil, diğer Türk şive ve lehçelerinde de kullanılmaktadır. Örneğin Türkiye Türkçesinde geçen “Ev alma, komşu al.” atasözü Kazak Türkçesinde “Körpeş burın, körşindi sura.”; Kumuk Türkçesinde “Abzar alğınça, honşu al.”; Nogay Türkçesinde “Konıs tappa, konsı tap.”; Özbek Türkçesinde “Havli alma, konşi al.”; Tatar Türkçesinde “Abzar satıp alma, kürşi satıp al.”; Türkmen Türkçesinde “Öy alma, öyden ilki gonşı al.”; Uygur Türkçesinde “Öy setivalma, hoşna setival.” (Çobanoğlu, 2004: 255-256) şeklinde kullanılmaktadır. Türk dilinde komşuluğu anlatan çok sayıda deyim de bulunmaktadır: “Komşu kapısı, konu komşu, komşu hatırı...”

Dede Korkut hikâyelerinin mukaddimesinde dört türlü kadından söz edilirken “dolduran top” olarak nitelenen kadınların bazı özellikleri verilir. Bu tür kadınlar sabah elini yüzünü dahi yıkamadan oba oba gezinerek gizlice insanları dinler, dedikodu yaparlar. Öğleden sonra evlerine gelince evin birbirine girdiğini görüp komşularına şunları söyler: “... nola-y-idi benüm ivüme bir lahza baka-y-idünüz, konşi hakkı Tanrı hakkı.” (Ergin, 1997: 77). Dede Korkut ağzından söylenen bu sözler, Oğuz toplumunda komşuluğun sorumluluklarını anlatması bakımından önemlidir.

Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig’de yanan ateş, akan su ve beylerin gücünden uzak durulması gerektiğini öğütlerken komşu kelimesi şu şekilde kullanır:

“Şu üç şeye olma yakın komşu
Yana ateş, akan su, beylerin gücü” (2019: 4097).

Aynı eserde geçen aşağıdaki beyit de “Ev alma, komşu al.” atasözünün dizelere dökülmüş şeklidir:

“Ev almak istersen komşusunu sor
Yer almak istersen suyunu sor” (2019: 4548).

Anadolu’da dinî-tasavvufî Türk edebiyatının kurucularından XIII. yüzyılın büyük derviş-şairi Yunus Emre, şiirlerinde komşuluğa dikkat çeker. Yunus Emre, Allah’tan, komşu hakkıyla ahirete gidenin ebedi olarak cehennemde kalmasını diler:

“Eğer komşu hak’ı boynundayısa
Cehennemde yarın bâkî kalasın” (Tatçı, 1997: 363).

Allah, komşuluğu peygamberine gönül ile beraber ısmarlamıştır. Nitekim Allah miraçta Resul’üne bunu bildirmiştir:

“Komşuyla gönülleri ısmarladı Hak Resûl’e
Mi’râc gicesi dostıla bu kelecî oldı dakı” (Tatçı, 1997: 465).

VXI. yüzyılın mutasavvıf şairlerinden Cemali, “Risâle-i Durûb-ı Emsâl” adlı manzum eserinde bazı Türk atasözlerini ve Türkçe tabirleri konularına göre sınıflandırarak çeşitli dinî-ahlakî nasihatler verir. Eserin 50-53. beytlerinde komşuluktan şu şekilde söz edilmektedir:

“Güzel bak hem-civârun gözle hakkı
Ki derler komşu hakkı Tanrı hakkı
Yemez komşu koyunun kurt meseldür
Sen incitmen anı inen güzeldür
Yaman komşu ile yüzüzden ey yâr
Binüp yügrüklere kaç turma zinhâr
Yaman komşularun ey yâr-ı cânı
Yedinci eve denlü var ziyânı” (Ceyhan-Koşık: 2016: 53).

Aşık tarzı şiir geleneğinde de saz şairleri tarafından komşuluğun esaslaıyla ilgili çeşitli düşünceler ortaya konulmuştur. Örneğin XVI. yüzyıl âşıklarından Karacaoğlan -ki aynı mahlasla çok sayıda âşık bilinmektedir- uzak durulması gereken kişileri sayarken sözünü bilmez kişilerin komşuluğundan uzak durulmasını tavsiye eder:

“Yoldaş olma yolun bilmez yolsuza
Komşu olma sözün bilmez densize
Meyil verme edepsiz arsıza
Âkibet ırzına hilye getirir” (Özdemir, 2016: 232).

XIX. yüzyılın usta âşıklarından Âşık Şenlik de şiirlerinde komşu haklarına değinir. Komşu hakları o kadar önemlidir ki ölüm sonrasında yedi yerde kula sorulacaktır. Bunlara cevap veremeyen kul, azab görecektir:

“Beş arşın ağ beze cismi sarılı,
Geniş dünüye onda başa dar olu,
Yeddi yerde gomşu hakkı sorulu,
Ahret azabını görmeh gerekdi” (Aslan, 2007: 217).

Komşular yakınlıklarından dolayı en fazla vakit geçirilen gruplardan biridir. XIX. yüzyılın önemli âşıklarından Develili Seyrani ise komşulara iyi davranılmasını ve ölüm sonrasında onların iyiliklere şahit tutulacağını söyler:

“Yakın komşuların hatırını al
Hem kazandır kazan yüzlerinden mal
Hem etdir hem eyle hakların helâl
İyiliğine anlar etsün şehâdet” (Yüksel, 1987: 127).

Türk-İslam edebiyatında nasihat vermek amacıyla yazılan eserler “pendname” olarak adlandırılmıştır. Ahlaki öğütler taşıyan pendnamelerde yapılması ve kaçınılması gerekenler sıralanmıştır. Pendnamelerde üzerinde durulan konulardan biri de komşu hakkıdır. Örneğin Güvahi, “Pendname”sinde komşu hakkıyla ilgili şunları öğütler:

“Sakın komşu hakkından olma gâfil
Ki komşu hakkı Tanrı hakkıdır bil
Çün incitmez meseldür komşusın kurt
Sen incitmek neden olanı hem-yurt
Ağırla komşuyu izzet gerekse
Hudâdan rahmet ü cennet gerekse” (Kalkandelen, 2015: 295).

Benzer biçimde Zarifi de “Pendname-i Zarifi’de iki cihanda esen olmak için komşunun huzursuz edilmemesini öğütler:

“Kırma gönlün hoş geçin mü’min isen
Dü cihanda olmak istersen esen
Komşusunu kim ederse bi-huzur
Dü cihanda Hak anı ede küsur” (Kalkandelen, 2015: 295).

Komşu kelimesinin İslam ahlak ve fıkıh literatüründeki karşılığı olarak “câr” kelimesinin kullanıldığını ve kelimenin “yakın olma, yakınlık” anlamındaki “civar” ve “mücavere” masdarlarından bir isim olduğunu belirten Çağrı, birbirine yakın meskenlerde yaşayan kişilerin ve ailelerin yanında aralarında meslek, iş yeri, arazi gibi yönlerden yakınlık bulunanlar hakkında da kullanıldığını söyler (2002: 157). Komşuluk sosyal hayatın en önemli halkalarından birini oluşturduğundan İslamiyet’in üzerinde en fazla durduğu kavramlardan biridir. Kitab-ı Mukaddes öğretileri olan Yahudilik ve Hıristi-

yanlıkta da komşuluğa büyük değer verilmektedir. “Komşusunu sevmek” bu öğretinin temelini oluşturmaktadır. Kişinin öteki ile barış içerisinde yaşamasını öğütleyen “Komşunu kendin gibi göreceksin, ikram ve ihsan edeceksin, hiç bir şeyine göz dikmeyeceksin, hiç bir şekilde eziyet ve zarar vermeyeceksin, mahremiyetini ihlal etmeyeceksin, o açken tok yatmayacaksın...” (Özbaş, 2016: 29) benzeri emirler bu öğretiyi desteklemektedir.

Komşuluk İslam’ın ahlak kurallarının başında gelir. Bu haklar İslamiyet’te komşuluk hukukunu meydana getirir. Komşuluk hukukuna göre kişinin mülkiyet hakkını kullanması esnasında komşusuna zarar verebilecek her türlü davranış engellenmiştir (Şafak, 2002: 158). İslam hukukunda özel mülkiyet üzerindeki haklar dahi çevredeki komşulara açıkça zarar vermesi hâlinde kısıtlanabilmektedir.

Kur’an-ı Kerim’de toplumsal hayatın varlığı ve devamı için komşuluk ilişkilerine dair emredici bir üslup kullanılır. Nisa suresinde “Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.” (4/36) denilmektedir. Ayette iyilik yapılması emredilen gruplardan biri olarak komşular verilmiştir. İslam âlimleri çoğunlukla her yönden kırk evin komşuluğa dahil olduğunu düşünmüşlerdir (Can, 2013: 211). Ayette yakın ve uzak komşulara iyilik edilmesi emredilirken bir şart koşulmamış; dinlerine, dillerine, mesleklerine, cinslerine bakılmaksızın herkes bu gruba dahil edilmiştir. Müslüman-kâfir ayrımı yapılmamış, tüm komşulara yardımda ve iyilikte bulunulması gerektiği vurgulanmıştır. Kur’an-ı Kerim sadece komşuların haklarına riayet edilmesini emretmemiştir. Aynı zamanda komşulara her türlü iyiliğin yapılması gerektiğini de vurgulamıştır. Kişi komşusuyla iyi geçinmeli, onun sevincini/üzüntüsünü paylaşmalı, tehlikelere karşı korumalı, sıkıntılarını gidermelidir (Can, 2013: 213).

İslam peygamberi Hz. Muhammed (sav)’den de komşuluk ile ilgili çok sayıda hadis¹ nakledilmiştir. Bu hadislerden birkaç tanesi şu şekildedir:

“Allah’a yemin ederim ki iman etmiş olmaz. Allah’a yemin ederim ki iman etmiş olmaz. Allah’a yemin ederim ki iman etmiş olmaz.’ ‘Ey Allah’ın Rasûlü kim?’ diye sorulunca, o şöyle buyurdu: ‘Komşusunun şerrinden kendisini emniyette hissetmeyen kişi.’”

“Kötülüklerinden komşusunun emin olmadığı kişi cennete giremez.”

1 Hadisler Can: 2013, 215-221’den alınmıştır.

“Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim ki, bir kul kendi nefsi için istediğini komşusu ve kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz.”

“Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir.”

“Kim Allah ve ahiret gününe iman ediyorsa komşusuna ikram etsin.”

“Cibril bana durmadan komşuya iyilik yapmayı tavsiye etti. Bu sıkı tavsiyeden komşuyu, komşuya vâris kılacak zannettim.”

Tüm bu hadisler Hz. Muhammed (sav)’in Müslüman-kâfir ayırımı gözetmeden komşuluk ilişkilerine dikkat edilmesi, komşulara iyilikte bulunulması gerektiği hususundaki tavsiyelerini göstermektedir. Gerek Kuran-ı Kerim’de gerekse de hadis-i şeriflerde komşulukla ilgili ciddi uyarılar yapılmakta, komşuluk haklarına riayet etmeyenlerin akıbetinin fenalığı belirtilmektedir. Müslümanlar sadece kendi dinlerine inananlarla değil, diğer din mensuplarıyla da komşuluk yapmışlardır.

Alevi-Bektaşî inanç sisteminde yola giriş ritüeli olan ikrar ile kardeşliği ifade eden musahipliğin şartlarından biri de komşu hakkını Tanrı hakkı olarak görüp buna riayet edeceğine dair söz vermektir. Musahipler her yıl hak divanında, Muhammed-Ali yolunda, halk huzurunda ve erenler ceminde tüm komşularından rızalık alırlar (Akbaş, 2011: 450-451; Ersal-Akın, 2018: 2393). Alevilik inanç ve ilkelerinin dışına çıkan kişiler “düşkün” (suçlu) ilan edilirler. Düşkünlük Alevi toplumunun ahlaki yaptırım sistemidir. Düşkün ilan edilenler toplum tarafından birtakım yaptırımlarla karşılaşmakta, onlarla konuşulmamakta, alışveriş yapılmamaktadır. Düşkünlük bu anlamda Alevi-Bektaşî geleneğinde ahlaki değerleri koruyan, sosyal kontrolü sağlayan, grup içi denetim mekanizmasıdır. Bingöl Alevi toplumunda düşkünlüğe sebep olan suçlar arasında “komşusunun evini, ahırını veya samanlığını bilerek yakanlar” ile “komşusuna sövenler” de vardır (Irmak-Hamrat, 2018: 221-223). Komşusuna düşmanlık edenler cem törenlerine alınmamaktadır.

Komşuluk Türkler için tesadüfen evlerin yanyana düşmesi değildir. Komşuluk hayatı paylaşmayı, ortak biçimde hareket etmeyi gerektirir (Bayraktar, 2002: 137). Buna göre komşulardan herhangi birini etkileyen bir olay, tüm komşuları da ilgilendirmektedir. Ortak hareket etme, komşuları ortak bir kader etrafında birleştirir. Bu kader ortaklığı, sevinç ve kederleri birlikte yaşamayı gerekli kılar.

Geleneksel Türk mahallesi de komşuluk ilişkilerini daha güçlü kılacak bir yapıya sahipti. Bu yapı komşular arası maddi ve manevi yardımlaşmayı sağlayıcı bir şekilde düzenlenmişti. Son zamanlarda sosyal yapıda meydana gelen

değişmeler ve göç olgusuyla beraber kentleşmenin getirdiği apartmanlaşma, geleneksel Türk mahalle yapısını değiştirmiştir. Değişen koşullar, komşuluk ilişkilerini ortadan kaldıramamış; ancak yeni yaşam biçimleri, yeni komşuluk formlarını meydana getirmiştir. Koyuncu (2009: 33) dünyadaki bütün değişimlere rağmen Türk toplumunda komşuluk ilişkilerinin hâlâ önemini koruyan sosyal bir ilişki türü olduğuna dikkat çeker. Dünyadaki bireyselleşme, yalnızlaşma, çıkarıcılık Türk toplumundaki komşuluk ilişkilerini ortadan kaldıramamıştır.

2. Kitab-ı Müstakim Hakkında

Millî Kütüphanede 06 M.K. Yz. A 1130/1² numarada kayıtlı yazma “Kitab-ı Müstakim” olarak bilinmekte, yurt içi ve yurt dışındaki kütüphanelerde çok sayıda nüshası bulunmaktadır. Eserin Belediye Kütüphanesi Muallim Cevdet K. 109 ile K.307/1 numarada birer yazması, Millî Kütüphane Yazmaları Koleksiyonunda bir, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonunda üç, Adana İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 01 Hk 879 numarayla kayıtlı bir, Yusuf Ağa Kütüphanesinde 4992 numarayla kayıtlı bir, yurt dışındaki kütüphanelerde Vatikan, Avusturya, ve Almanya kütüphanelerinde nüshaları bulunmaktadır. Yurt içindeki kütüphanelerde bulunan nüshalardan ikisi için ilgili kataloglarda müellif adı olarak iki farklı isim kayıtlıdır: Millî Kütüphanede 06 M.K. Yz. A 1130/1 numarada kayıtlı yazmanın müellif adı olarak “İbrahim Hoca Tunuslu, 1672’de sağ” kaydı yer almaktadır. Adana İl Halk Kütüphanesi koleksiyonundaki 01 Hk 879 numaralı “Kitab-ı Sırat-ı Müstakim” adlı yazmanın müellifi ise “Molla Hasan bin Ahmed bin Halil” olarak gösterilmiştir. Kitab-ı Müstakim’in yurt dışındaki kütüphanelerde bulunan yazmalarında ise müellif adı kayıtlı değildir. Eser, İslam ilmihalidir (Çetin, 2006: 112-114).

Çetin’e göre Millî Kütüphanede yer alan yazmada ismi geçen Tunuslu İbrahim Hoca, muhtemelen 816/1413’te sağ olan Tunuslu İbrahim el-Kâtibi’dir ve eserini Sultan II. Murat’a (1421-1451) sunmuştur (2006: 114). Eserde

2 Yazmanın Millî Kütüphanedeki künye bilgileri şu şekildedir: Eser Adı: Kitâb-ı Müstakîm, Yazar Adı: İbrâhîm Hôcâ Tunuslu, Yer Numarası: 06 Mil Yz A 1130/1, DVD No: 44, Ölçüleri: 195x135-150x90 mm., Telif Tarihi: -, Müstensih: -, İstinsah Tarihi: 1083 (1672), İstinsah Yeri: -, Yaprak Sayısı: 1b-169a, Satır Sayısı: 13, Kütüphane: Milli Kütüphane-Ankara, Koleksiyon: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Yazı Türü: Harekeli Nesih, Kağıt Türü: Daire filigranlı, Konu: İslâm Dini-Akaid ve Kelam, Dil: Türkçe, Genel Notlar: Salbek şemseli, zencirekli, kahverengi meşin bir cilt içindedir. Eser; İlm-i Hal ile ilgilidir. Konu başları, söz başları, cetveller kırmızıdır. Eser ismi serlevhadan ve dibaceden, yazar ismi hatimeden alınmıştır. Satın alma: Abdullah Öztemiz; 1970. S.N. 1972/2-1320 (<https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/details/335516?SearchType=1>) Erişim Tarihi: 02.12.2021).

Tunuslu İbrahim Hoca komşuluk hakkıyla ilgili çeşitli hadisler nakletmiş ve meseleler adı altında komşulara karşı vazifelerden söz etmiştir. Millî Kütüphanede yer alan yazmanın ferağ kaydında eserin bitiriliş tarihi olarak 1083 tarihi geçmektedir. Bu yazmanın ferağ kaydı şu şekildedir:

“^[168b] Temmet el-kitâb bi-‘avni’llâhi’l-meliki’l-vehhâb. Ve’l-hamduli’llâhi ‘alâ mâ en’amehu ‘aleynâ itmâmihi. Temmet ^[169a] el-kitâb el-hakîr-i za’îf İbrahim Hâce fi Tunus. Gafare’llâhu leh ve’l-vâlidıyye ve lî cemî’i’l-mü’minîne ve’l-mü’minât ve’l-müslimîne ve’l-müslimât el-ahyâu minhüm ve’l-emvât bi-rahmetike yâ erhame’r-râhimîn ve’l-hamduli’llâhi rabbi’l-âlemîn. Temmet el-kitâb şeher-i Şa’bân vakti’d-duhâ yevmi ‘işrîn sene 1083.”

Eser on sekiz baba, bablar fasıllara, fasıllar da meselelere ayrılmıştır. Bablar abdest, namaz, ölü, zekat, oruç, kerahet, av, mescide gitmek, yemek, içmek, ay ve günler, söz söyleme adabı, komşu hakkı v.s. ile ilgili mevzular-dadır.³ Yazmanın on dördüncü babında (116a-117a varakları arasında) “El-bâbü râbi’u ‘aşere fi hukûki’l-câri. Bu bâb konşu hakkın bildürür...” başlığı altında komşuluk hakkı ele alınmıştır. Bu bölüm kısa olmasına rağmen komşular arası davranış biçimlerini anlatması bakımından önemlidir.

2.1. Kitab-ı Müstakim’e Göre Komşuluğun Esasları

Kitab-ı Müstakim’in 116a-117a varakları arasında komşuluğun esasları üzerinde durulmaktadır. Burada komşulukla ilgili çeşitli hadisler nakletmekte, hadisler dışında komşu haklarına dair nasihatler verilmektedir. Sırat-ı Müstakim’e göre bir kişinin iyi komşu istemesi Hz. Peygamber’in (sav) sünnetindedir. Nitekim Allah Resulü (sav) bir hadisinde ev satın almadan önce salih bir komşu istemeyi tavsiye etmektedir. İnsan yola çıkmadan önce kendisine iyi bir yoldaş bulmalıdır. Komşu hakkı, anne hakkı gibidir. Her evin dört tarafından kırkar ev, kişinin komşuları olarak kabul edilmiş ve bunların hakkı vacip kılınmıştır. Bir kişi gücüne göre komşusuna ikramda bulunmalıdır. Komşusu aç iken kişi tok yatmamalıdır. Komşuların yemekte birbirleri üzerinde hakları bulunmakta, yemekte bir ortaklık söz konusudur. Komşuların niteliğine göre birbirleri üzerinde çeşitli hakları bulunmaktadır. Bu haklar aynı dinden olmak, yakın olmak ve komşu olmak bakımından değişmektedir. Müslüman olmasa bile bir kâfirin komşuluk hakkı vardır. Komşuların yapması gerekenlerden biri komşusunu incitmemesidir. Komşu, komşusuna cefa etmemeli, onu tiksindirecek davranışlardan kaçınmalıdır. Komşusunun elinden ve dilinden kendisini emniyette hissetmediği kişi Müslüman değildir.

3 Eserin geniş muhtevası için bk. Çetin: 2006.

Bunun için komşuya çeşitli hediyeler verilmelidir. Bu hediyelerin az veya çok olmasının bir önemi yoktur. Komşunun evine izinsiz girmek de bakmak da günahdır. Komşuların temel ihtiyaçlarının giderilmesi -gücü varsa- komşunun görevidir. İhtiyacı durumunda komşuya geçinmesi için gerekli olan yiyecek, içecek ve elbise verilmelidir. Kesilen kurbanın etinde komşunun hakkı vardır. Komşunun aile fertlerinin yanı sıra hayvanlarına da hiçbir biçimde zarar verilmemelidir. Komşuya karşı tatlı dilli olmalı, ona güler yüzle yaklaşmalıdır. Komşunun çocuklarına şefkatle davranmalı, onlarla şakalaşmalıdır. Gerektiğinde komşu çocuklarının yüzü yıkanmalı, başı okşanmalı, onları sevdiği göstermelidir. Komşulara ödünç vermeli, hastalıklarında sormalı, yardım istediklerinde yardımlarına gitmelidir. Komşunun düğününde de ölümünde de bulunmalıdır. Komşunun malları, kendi malı gibi korunmalıdır. Komşunun malına, karısına, kızına, oğluna, hizmetçisine yan gözle bakılmamalı, ihanet etmemelidir. Komşusunu rahatsız edecek bir nesne evinin önüne atılmamalıdır. Komşunun rüzgârını engelleyecekse evini yüksek yapmamalıdır. Kendi yemeden önce alınan yemişlerden komşuya ikram edilmez. Kişi kendisini hor görebilir; ancak komşusunu hor görmemelidir. Evin satılması durumunda satın almada birinci derecede hak sahibi komşudur. Komşunun bulunmaması durumunda yabancı bir kimseye ev satılmamalıdır. Komşunun istekleri bir ganimet olarak görülmemelidir. Çünkü komşuların ihtiyaçlarını gidermek kişinin mutluluğa ulaşmasının anahtarıdır. Komşuların memnuniyeti insanların başlarına gelebilecek belalara engel olmaktadır. Komşuların iyilikleri anlatılmalıdır.

3. Sonuç

Toplumların sosyal, kültürel, ekonomik yapılarına göre farklılıklar taşıyan komşuluk ilişkileri Türk toplumunda önem verilen değerlerden biridir. Türk kültüründe İslam dininin kabul edilmesinden önce de büyük bir öneme sahip olan komşuluk, İslamiyet'in kabulünden sonra değerini artırarak sürdürmüştür. Türk kültür ve edebiyatında komşuluğun önemini belirten, komşular arası ilişkileri belirleyen birtakım kurallar meydana gelmiştir. Bu kurallar atasözlerinde, deyimlerde, çeşitli manzum ve mensur eserlerde ortaya konulmuştur. Türk edebiyatının hemen her alanında yeri geldiğinde komşuya ve komşuluk haklarına değinilmiştir. Türk milletinin tarihî süreçte büyük devletler kurmasında, toplumda huzur ve refahın sağlanmasında en önemli unsurlardan birini komşuluk müessesinin varlığı oluşturmuştur. Toplum bireyleri arasında dayanışma ve güven tesis eden komşuluk, milletleşme sürecinin itici unsurlardan biridir.

Türk bilgesi Dede Korkut'un komşu hakkını Tanrı hakkı olarak görmesi, Yusuf Has Hacib'in ev almadan önce komşusunu sormayı öğütlemesi, Yunus Emre'nin komşu hakkına riayet etmeden cennete girilemeyeceği vurgusu komşuluğun Türk toplumundaki yerini açıkça göstermektedir. Türk toplumu dinine, ırkına, cinsine, yaşına bakmadan bütün komşulara çeşitli sorumluluklar yüklemiş, toplum da bu sorumlulukları yerine getirmediği mutlu olunamayacağına inanmıştır. 1083'te Tunuslu İbrahim Hoca tarafından yazılan Kitab-ı Müstakim adlı eserde de komşu haklarına yer verilmiştir. Kitab-ı Müstakim'de belirtilen "komşuluğun peygamber sünneti ve komşu hakkının Tanrı/anne hakkı olarak görülmesi, onlara ikramda bulunmak, hediyeler vermek, tatlı dille ve güler yüzle davranmak, onları diliyle ve eliyle incitmemek, temel ihtiyaçlarını gidermek, düğününde ve ölümünde yanında olmak" gibi birçok husus Türk kültüründe de tavsiye edilen genel kaidelerdir. Günümüzde bilim ve teknolojik gelişmeler neticesinde insan ilişkilerinde meydana gelen değişimlere bağlı olarak komşuluk ilişkileri de farklı şekillerde varlığını devam ettirmektedir. Komşuluk ilişkilerinin güçlendirilmesinin bugün insanların karşılaştığı birçok problemin çözümünde katkı sağlayacağı unutulmamalıdır.

Kaynakça

- AKBAŞ, Rıza. (2011). "İmam Rıza Ocağı'nın Yol Erkan Süreğine Göre Musahiplik, Görgü Cemi ve Cem Ritüelleri". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 60, 447-458.
- AKSOY, Ömer Asım. (2014). *Atasözleri Sözlüğü-1*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- ASLAN, Ensar. (2007). *Çıldırılı Âşık Şenlik Hayatı-Şiirleri-Karşılaşmaları-Hikâyeleri*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- BAYRAKTAR, Fatma Sibel. (2002). "Komşu' Sözcüğü Üzerine". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/2, 129-138.
- CAN, Ali. (2013). "Kur'ân ve Sünnet Işığında Komşuluğun Yeri". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 203-244.
- CEYHAN, Adem; Sercan Koşık. (2016). "Cemali'nin Risâle-i Durûb-ı Emsâl'i". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 16, 33-76.
- ÇAĞRICI, Mustafa. (2002). "Komşu". *TDV İslam Ansiklopedi*, Cilt 26, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 157-158.
- ÇOBANOĞLU, Özkul. (2004). *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- ERGİN, Muharrem. (1997). *Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Faksimile*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERSAL, Mehmet; Bülent Akın. (2018). "Dede Korkut Kitabı'nı Alevilik Penceresinden Okumak". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7/4, 2369-2408.
- GÜNDÜZ, Mustafa; M. Cengiz Yıldız. (2008). "Türk Yazılı Kültüründe Komşuluk". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/25, 123-138.
- IRMAK, Yılmaz; Handan Hamarat. (2018). "Bingöl Aleviliğinde Dedelik Musahiplik Düşkünlük ve Cem". *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 211-232.
- KALKANDELEN, A. Hilal. (2015). "Pendnameler Işığında İnsani Değerler". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 43, 286-305.
- KAŞGARLI MAHMUT. (2005). *Divanü Lüğati't-Türk*. (çev. Seçkin Erdi-Serap Tuğba Yurteser). İstanbul: Kocabalı Yayınevi.
- KİTAB-I MÜSTAKİM. Millî Kütüphane, 06 MK. Yz. A 1130/1 (Erişim Tarihi: 02.12.2021).
- KOYUNCU, Ahmet. (2009). "Küresel Kentte Komşuluk". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22, 23-42.
- KURAN-ı KERİM MEALİ. (2011). (hzl. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- ÖGEL, Bahaeddin. (2000). *Türk Kültür Tarihine Giriş III*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÖZBAŞ, Mustafa. (2016). "Kitab-ı Mukaddes Öğretilerinde Komşuluk ve Komşuluk Hakları". *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8-9, 11-32.
- ÖZDEMİR, Cafer. (2016). "Değerlerin Aktarımı Bağlamında Âşık Edebiyatı ve Gençlik". *Karadeniz*, 32, 223-237.
- ŞAFAK, Ali. (2002). "Komşu-Fıkıh". *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 26, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 158-159.
- TATÇI, Mustafa. (1997). *Yunus Emre Divanı II*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- YUSUF HAS HACİB. (2019). *Kutadgu Bilig*. (çev. Ayşegül Çakan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- YÜKSEL, Hasan Avni. (1987). *Âşık Seyrani*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

EKLER

KİTÂB-I MÜSTAKİM⁴

[116a] El-bâbu râbi'ü 'aşere fi hukûki'l-câri.⁵

Bu bâb⁶ konşu hakkın bildürür. Sâlih⁷ konşu istemek sünnet-i Resûl'dür. Bir hadîsde dahı eydür⁸: "İsten sâlih konşu ev satun almazdan ön."⁹ dir. "Eyü yoldaşı isten yola gitmezden ön." dir. Hadîs: Resûl 'a.m.¹⁰ eydür: "Konşu hakkı ana hakkı gibidür." Hadîs: Resûl 'a.m. eydür: "Her evün dört yanından kırk ev kişinün konşusudur, hakkı vâcibdür¹¹ üzerimize." dir. Güci yetdükçe konşuya ikrâm ideler. Dahı kendü tok yatup konşu aç yatmaya. Artuk ta'âm¹²da ortaklığı vardır. Hadîs: Resûl 'a.s. eydür ki "Konşu üçdür: Birinün üç hakkı var, birinün iki hakkı var, birinün bir hakkı var. Ammâ ol konşu ki vardır üç hakkı var, kapu konşusudur. Bir İslâm hakkı, bir konşulığı hakkı, bir yakınlığı hakkı. [116b] Ammâ ol konşu ki bir hakkı var, kâfir konşusudur. Bir konşu hakkı vardır hemân." Mesele: Konşuyu incitmeyeler, cefâ¹³ itmeyeler, kerâhet¹⁴ görmeyeler. Hadîs: Resûl 'aleyhi's-selâm eydür: "Benüm cânüm Allâhu Te'âlâ'nun kudret eli¹⁵ndedür, ol Allah hakkıçün Müslimân olmaz kişi tâ konşu elinden ve dilinden emîn olmayınca." Mesele: Konşuya hediye vireler azdan çokdan, eğer harâc¹⁶ virür kâfirse dahı. Mesele: Konşu evine destürsüz¹⁷ bakmayalar. Mesele: Ba'zılar eydür: "Sağ koldan ve sol koldan, dahı önünden ardından kırkar ev kişinün konşusudur. Nafaka¹⁸ vireler, ton¹⁹ vireler, kurbân etin vireler." Mesele: Konşunun itin vurmayalar, dîvârına işemeyeler, katı²⁰ söylemeyeler, oğlancığına latîfe²¹ ideler. Yüzün

4 Millî Kütüphane, 06 MK. Yz. A 1130/1, 116a/3-117a/12.

5 On dördüncü bab (bölüm) komşu hakları hakkındadır.

6 Bir kitabın bölümlerinden her biri.

7 İyi amel sahibi, günah işlemekten kaçınan kimse.

8 Demek, söylemek.

9 Önce, evvel.

10 "Allah'ın selâmı üzerine olsun" anlamına gelen 'aleyhi's-selâm sözünün kısaltılmış hâli.

11 Dinî bakımdan farzdan sonra gelen ve yapılması zaruri, terki caiz olmayan ilahi emir.

12 Yemek, aş.

13 Eziyet, sıkıntı.

14 İğrençlik, iğrenme, tikslenme.

15 Allah'ın gücü, yed-i kudret.

16 Müslüman olmayan tebaadan ve sahibi müslüman olmayan araziden alınan vergi.

17 İzinsiz, ruhsatsız, müsaade almadan.

18 Geçinmek için gerekli olan yiyecek, içecek ve bunun için sarfedilen para.

19 Elbise.

20 Haşın, sert, kırıcı, acı.

21 Şaka.

yu²²yalar, başın sığa²³yalar, başına yağ dür[t]eler²⁴. Mesele: Konşısına nes-
necük virse az görmeye, hor²⁵ bakmayalar. Uğrayacak güle[r] yüzle baka-
lar. Ödünç vireler. Sayru²⁶ olsa soralar, çağırrsa, meded²⁷ dise ^[117a] varalar.
Ölüsüne, düğününe, cenâzesine varalar. Evin tavarın saklayalar. Hıyânet-
lik itmeyeler ‘avrat²⁸ına, oğluna, kızına, karavaş²⁹ına. Dahı yaramaz koku-
lu nesne konşı evinden yana atmayalar. Evin yüksek yapmaya, konşıya
yil³⁰ varmasun diyü. Mesele: Satun alduğı yemişden konşıya vire, kendü
yimezden öndün. Mesele: Kendü nefsinin hor göre, konşiyı hor görmeye.
Mesele: Kaçan³¹ bir kişi evin satar olsa evvel konşıya diye. Eğer gaîbse
köye yad³² kişiye satmaya meger konşı almaya. Mesele: Konşı konşudan
su ve tuz ve hamîr³³ ve od³⁴ ala, men’ itme³⁵yeler, ganîmet³⁶ göreler. Hadîs:
Resûl ‘aleyhi’s-selâm eydür: “Allahu Te’âlâ’nun yüz bin belâsın savar sâlih
konşı.” Hadîs: Resûl ‘a.m. buyurur: “Bir kişi konşusın, kavmin, yoldaşın
öğse ol kişi sâlih olur.”

22 Yıkamak.

23 Okşamak, sıvazlamak.

24 Sürmek.

25 Değersiz, bayağı, hakir.

26 Hasta.

27 Yardım, imdat, nusret.

28 Eş.

29 Cariye, halayık.

30 Rüzgâr.

31 Ne vakit, ne zaman ki.

32 Yabancı.

33 Hamur, maya.

34 Ateş.

35 Yasaklamak, engellemek.

36 Beklenmedik zamanda ve şekilde ele geçen şey veya fırsat.

(116a) KİTÂB-I MÜSTAKİM

116

دینی بورت ای بوزه کون بولسه دینی بورت رسول الله صلی
الله علیه و آله رسول الله دین بوزدم اولم بوزم بوزم اولم بوزم
سین ددی رسول حضرت جبرائیل الله ددی دوشن بوزدی

الباب الرابع عشر فی حقوق الجاهل بواب

فوقین حقن بلده **مسئله** صلح فوجی استمک سنت رسولده
بوصدیند دجی ایله استمک صلح فوجی وصالون المودن اولم
ده ایوب اولاش استمک بولده نمودن اولم **حدیث** رسول
هم ایله فوشنی حنی اناجی ایله **حدیث** رسول هم ایله هم
اولم دورن باننن قوف اولیسنک فوشنن جلی و صیدن
اوزره نه در کوی بنده فوشنه کرم اولم دجی کنه و طوق
بیب فوشنی ح تمبه اریق طعام اولم فوجی وار **حدیث**
رسول هم ایله فوشنی جبرائیل الله فوجی وار بوزم
الوجی وار بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم
وار بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم

دینی بورت ای بوزه کون بولسه دینی بورت رسول الله صلی
الله علیه و آله رسول الله دین بوزدم اولم بوزم بوزم اولم بوزم
سین ددی رسول حضرت جبرائیل الله ددی دوشن بوزدی
وزدی ایله جبرائیل الله اولم الله تعالی سنه و بوزدی هم ایله
واقع اولدی صکن اولم بورت دوشن اولم بوزم بوزم
ددی انقرا ماک اولم بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم
حدیث رسول حضرت ایله ددی دوشن کون کون کون کون
بنی بوزم ده رسول اولم بوزم کون کون بوزم بوزم بوزم
صورت خصوصاً کون **حدیث** رسول هم ایله هم ایله
بنی بوزمک دوشن دوشن بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم
علی حنی فی الارواح الله صلی علی حنی فی الارواح الله
صلی علی قبری بین القبر • دسه بوزم بوزم بوزم بوزم
دوشن بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم بوزم

اولم

(116b-117a) KİTÂB-I MÜSTAKÎM

اَمَّا اَوْلُ فَوْضِي كَيْمٍ بِرَاطُوْدٍ كَا فَوْضِي بَدْرٍ بِرَاطُوْدِي وَرَاطُوْدِي
 هَمَانٌ **سُئِلَ** فَوْضِي بِحَدِيثِ جِبْرِائِيْلَ لَمَّا هَتَّ كُوْرِيْمِيَا
حَدِيْثُ رَسُوْلِ عَلِيْهِ السَّلَامُ اِيْذَ اَبُوْمُ جَابِرٍ اَللّٰهُ تَعَالٰىكَ
 فَعَزَمْتُ اَلْبَدْرَ دَرَّ اَوَّلُ اَللّٰهُ جَعَلَنِيْ سَلْمَانَ اَوَّلَ اَلَّذِيْ تَابُوْغِيْ
 اَلْبَدْرَ وَدَلَّلَنِيْ اَلْبَدْرَ اَوَّلِيْجِيْ **سُئِلَ** فَوْضِيْ بِهَدْيِيْهِ وَرَازِ
 اَزْدِيْ عَوْدِيْ اَلْخَرَجِ وَرَازِ كَا فَوْضِيْ دَحِيْ **سُئِلَ** فَوْضِيْ اَوَّلُ
 دَسُوْرِيْ سَمِيْعِيَا **سُئِلَ** بَعْضُ اَلْبَدْرِ صَاغِ فُوْدِيْ وَصُوْدِيْ
 فُوْدِيْ دَحِيْ اَوَّلِيْ اَبْرِيْزِيْ فَرِيْ اَوَّلِيْ شَيْئِكَ فَوْضِيْ مَدْرُفَقِيْ
 وَرَازِ لَوْ سُوْنِ وَرَازِ قَرِيْبَانِ اَبْنِ وَرَازِ **سُئِلَ** فَوْضِيْ اَبْنِ وَرَازِيْ
 دِيْوِيْ رَنَدِيْ شَمِيْعِيَا فَوْضِيْ سُوْبِيْلِيْ اَوْ اَلْحَمْدُ لِيْضِيْفِيْ اَلْبَدْرِيْ
 يُوْرِيْ اَبْنِ صَعِيْرِيْ اَبْنِ دَرَّ اَبْنِ **سُئِلَ** فَوْضِيْ مَدْرُفَقِيْ
 سَبِيْحِيْ وَرَازِ اَزْ لُوْرِيْ مِيْهِ حُوْرِيْ بِمِيْلِيْ اَوْ اَبْحَقِيْ كُوْدِيْ
 بَقَا اَوْ اَبْحَقِيْ لَوْ صُوْرُوْ اَوَّلِيْ صُوْرِيْ جَبْرِئِيْ مَدْرُفَقِيْ

وَرَّازِيْ

117
 وَرَازِ اَلْسُنَدُ اَلْوَسَدُ جَابِرِيْ سَدْرِيْ اَوَّلُ اَوَّلِيْ اَوَّلِيْ سَقِيْلِيْ
 جِيَا اَبْنِ اَلْعَمِيْرِيْ صُوْرِيْ رَنَدِيْ اَوْ اَلْوَسَدُ دَحِيْ مَدْرُفَقِيْ
 فُوْدِيْ سَدْرِيْ فَوْضِيْ اَبْرِيْزِيْ جِيَا اَبْرِيْزِيْ اَوَّلُ اَبْرِيْزِيْ مَدْرُفَقِيْ
 بِدِيْ اَبْرِيْزِيْ اَوَّلِيْ مَسُوْنِيْ دِيْوِيْ **سُئِلَ** صَاغِيْ اَلَّذِيْ جَبْرِيْزِيْ فَوْضِيْ
 وَرَازِ اَلَّذِيْ جَبْرِيْزِيْ اَوَّلِيْ **سُئِلَ** لَمَّا رَوَيْتِيْ حُوْرِيْ فَوْضِيْ
 حُوْرِيْ لُوْرِيْ مِيْهِ **سُئِلَ** فَوْضِيْ اَبْرِيْزِيْ اَوَّلُ اَبْرِيْزِيْ مَدْرُفَقِيْ
 دَرَّ اَبْرِيْزِيْ غَايِبِيْ سَدْرِيْ اَبْرِيْزِيْ صَمِيْعِيْ مَدْرُفَقِيْ اَلْمَسِيْ
سُئِلَ فَوْضِيْ فَوْضِيْ اَبْرِيْزِيْ صُوْرُوْ رَجِيْمِيْ اَوَّلُ اَبْرِيْزِيْ مَدْرُفَقِيْ
 اَبْرِيْزِيْ صَمِيْعِيْ لُوْرِيْ **حَدِيْثُ** رَسُوْلِ عَلِيْهِ السَّلَامُ اِيْذَ اَللّٰهُ
 تَعَالٰىكَ يُوْرِيْ بِكَ اَبْرِيْزِيْ صُوْرِيْ صَاغِيْ فَوْضِيْ **حَدِيْثُ** رَسُوْلِ
 مَدْرُفَقِيْ اَبْرِيْزِيْ فَوْضِيْ فَوْضِيْ اَبْرِيْزِيْ اَوَّلُ اَبْرِيْزِيْ مَدْرُفَقِيْ
 صَاغِيْ اَوَّلُ **فَصْلٌ فِي السُّنَنِ وَالْاَدَبِ** بِوَفِيْصِيْ سَدْرِيْ
 بَلَدِيْ **حَدِيْثُ** رَسُوْلِ مَدْرُفَقِيْ اَبْرِيْزِيْ اَبْرِيْزِيْ صَاغِيْ اَوَّلُ